

SVÄTCI A SVÄTOSŤ VO SVETLE DOKUMENTOV DRUHÉHO VATIKÁNSKEHO KONCILU

„Rušnú debatu o 13. schéme mal 23. októbra 1965 zakončiť jej hlavný obranca a zostavovateľ Mons. Guano. Odbilo 11 hodín a jeho v aule ešte nebolo... Generálny sekretár Pericle Felici rozdal otcom hlasovacie lístky a preto, že ešte zostával čas, bavil ich životopisom svätého biskupa Antona Máriu Clareta: „To bol horlivý účastník Prvého vatikánskeho koncilu,“ vrazil, „prajem vám, ctihodní otcovia, aby **generálny sekretár budúceho ekumenického koncilu** (ja budem vtedy už poctivo pykať v očistci za svoje hriechy) **mohol hovoriť o svätých**, ktorí boli účastníkmi tohto snemu“¹

Účastníci Druhého vatikánskeho koncilu (DVK) vytvorili mnoho podnetných, povzbudivých aj motivačných myšlienok, ktoré nemali len zaplňať stránky na papieri a zostať administratívnou agendou, že sa predsa len niečo urobilo, ale ak bol celý koncil zameraný pastoračne, a mal v nasledujúcich generáciách **vzbudiť pohnútky viery a nádeje**, tak to robil so zámerom eschatologickým² Otcom koncilu, ktorí boli vedení Duchom Svätým išlo nielen o opravdivý obraz o Cirkvi, veď Cirkev je tu, aby pokračovala v tom isto **dialógu so svetom**, ktorý začal sám Boh, keď poslal svoje Slovo – keď ho vyriekol do tichej Betlehemskej noci a oslovil ním svet. Ak chceme s niekým úspešne hovoriť, musíme ho najprv poznať. Mnohé úprimné priznania z koncilovej auly ukazovali, doterajšie poznanie sveta nebolo adekvátne, lebo sme svet na jednej strane preceňovali a ohrozoval nás strach zo sveta, alebo sme svet podceňovali a uvelebovali sme sa v pohodlíčku, že naša pravda ma predsa silu somopriebojnosti³

Svet je dynamický pojem. Dnes je iný ako bol včera, a zajtra bude iný, ako je dnes. V posledných časoch je jeho vývin zvlášť rýchly, až prudký. Pretože sme nestačili sledovať jeho metamorfózy alebo prispôbovať svoj dialóg, nastávalo odcudzenie, beh po rovnobežkách, potom narážanie a konečne

¹ A.-J.Beňo. *II. vatikánsky koncil 1962 – 1965*, Nitra, Rodina 1992, s. 118.

Por. O.-H Pesch, *Druhý vatikánsky koncil 1962-1965*, Praha, Vyšehrad 1996, s. 147 Por. Jan Pavol II, *Prekročiť prah nádeje*, Bratislava, Nové mesto 1995, s. 143-145.

³ Por. J Jurko, *Druhý vatikánsky koncil a Slovensko*. Bardejov, Bens 1999, s. 15-24.

bolestné stretávanie v priesečníkoch. Cirkev si málo všímala to, čo vzišlo ako ovocie koncilového hľadania – všímať si „**signa temporum**“⁴

Jeden z koncilových otcov Tenhumberg to vyjadril pre celým auditóriom: "Ako sa to stalo, že si Cirkev v posledných storočiach nevšímala – znamenia čias? A ak predsa, tak veľmi slabo, na škodu svojho pozemského poslania. Toto svoje tvrdenie by som mohol doložiť históriou, ale otcom snád' postačí poukázanie na skutočnosť, že **mnohí svätí**, mnohí rehoľní zakladatelia i jednoduchí veriaci upozorňovali na znamenia čias, ale nepochodili u cirkevnej autority..."⁵ V závere vyzýva otcov koncilu k citlivosti na tieto „**znamenia čias**“, ale k tomu je potrebné prehlibnúť náuku o prítomnosti Svätého Ducha v Cirkvi, o jeho stále pôsobiacich daroch a charizmách v Božom ľude⁶

Je potrebné sa dívať na človeka integrálnejšie, a pri jeho rozvíjaní nezanedbať ani jednu oblasť a najmä nie tu, ktorou je **zamcraňý eschatologicky**. K tomu je nevyhnutný dialóg so svetom, s ľuďmi vo svete a o ľuďoch s ľuďmi dneška. Preto je potrebné poukázať aj na ďalší termín, ktorý bol často pertraktovaný v koncilovej aule: **aggiornare** – zdnešniť, prispôbiť sa, aby nás rozumeli, či skôr, aby sme sa rozumeli vzájomne⁷

Nieko sa vyjadril, že nie je ťažko Božiu vôľu plniť, ale ťažko je poznať ju, práve po DVK to jednoducho nemôže platiť, lebo máme 16 dokumentov, v ktorých nám koncil naservíroval **vyjadrenie Božej vôle**⁸. Pápež Pavol VI. často opakoval, že čím viac sa o koncile bude hovoriť, tým je to lepšie. A nezabúdajme, že Cirkev sa obnovuje a ide dopredu tým, že sa vracia ku svojim koreňom – k svojej pôvodnosti. Duch Svätý, ktorý tak silne prejavoval pretváranie zeme a vtedajšieho sveta zaiste nestratil svoju silu ani nevyprchal z Cirkvi, ale potrebuje nosičov zápalu pre Božie Kráľovstvo, tak ako na počiatku⁹

Apoštol Pavol vyzýva: „*Ducha neuhášajte!*“ (1Sol 5,19) Cirkev dáva na oprášené evanjelium odhodlanejší bozk svojho služobníka a vkladá ho svojimi rozhodnutiami denne do rúk kňazovi, rehoľníkovi a laikovi, nie ako študijný predmet, ale ako aktuálne znejúce, orientujúce a formujúce Božie slovo. Týmto obnoveným vzťahom k evanjeliu núti Cirkev pokoncilového kresťana k postupnej konverzii a tým ho vedie od formalistického ľpenia na

⁴ Por. K. Rahner, Všeobecný úvod. In: *Dokumenty II. vatikánskeho koncilu*, Praha, Zvon 1995, s. 12-19.

⁵ A.-J. Beño, *II. vatikánsky koncil 1962 – 1965*, Nitra, Rodina 1992, s. 119.

⁶ Por. K. Wojtyła, Wstęp ogólny. In: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań. Pallottinum 2002, s. 9-21. Por. Jan Pavol II, *Prekročiť prah nádeje*, Bratislava, Nové mesto 1995, s. 143-145.

⁷ Por. J. Jurko, *Druhý vatikánsky koncil a Slovensko*, Bardejov, Bens 1999, s. 137.

⁸ Por. S. Wyszyński, Adsumus. In: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań. Pallottinum 2002, s. 8.

⁹ Por. O.-H. Pesch, *Druhý vatikánsky koncil 1962-1965*, Praha, Vyšehrad 1996, s. 207

litere k opravdivosti, ktorá spočíva v zdravo rozvoji podľa darov, ktoré sme prijali každý v svojej miere a v tej sa budeme aj zodpovedať¹⁰

1. Pojmy: svätosť, svätý a svätci

DVK bol nasmerovaný k službe a pomoci svetu, ale i návratu k počiatkom. V počiatkoch všetko vyvieralo z **liturgie**, ktorá privoláva **Bohu trikrát Svätý**; Krista vyhlasuje za „**Jediného Svätého**“¹⁰; slávi sviatky svätých... Svätosť sa javí ako určitá komplexná realita, ktorá sa týka tajomstva Boha, ale aj kultu a morálky; ona síce obsahuje pojmy toho, čo je posvätné a čisté, ale aj ich prekračuje. Je akoby vyhradená Bohu, ktorý je neprístupný, ale stále sa pripisuje aj tvorom. Semitské slovo *kodesš* svätá vec, svätosť, ktoré pochádza z koreňa, čo podistým znamená *odrezať, oddeliť*, poukazuje na predstavu **oddelenia od profánnej oblasti**; sväté veci sú tie, ktorých sa človek nedotýka, alebo ku ktorým sa približuje iba v určitých podmienkach rituálnej čistoty¹¹

„Keďže vlastný cieľ Cirkvi je **spása duší** a uskutočňuje sa posväcovaním a láskou, pokračujeme úvahou tak o všeobecnom povolaní ku svätosti, ktoré je svätej Cirkvi vlastné, ako aj o povinnosti, ktorá prislúcha obzvlášť kňazom—a to **stať sa svätými** podľa vzoru Krista, takým spôsobom, aby boli vzorom pre stádo a mohli dôsledne plniť svoju službu v prospech stáda“¹²

Pojem **svätosť- sacrum** obsahuje to, čo cez všetky náboženstva a religionistiku je chápané v protiklade k pojmu profanum, zvlášť vo fenomenológii religionistiky¹³ „Svätosť – sacramentum je najprv prísaha na zástavu, tiež iniciácia-doslovne sväté. Základnou podstatou je slovo; „matéria“ plní v zásade oproti slovu len sekundárnu funkciu ozrejmenia slova. Slovo prenášané v Cirkvi menom a z poverenia Boha a Ježiša Krista ma zasadne exhibitívnu povahu, tj. pôsobí, čo naznačuje, totiž Božiu milosť. Božie slovo v najpresnejšom a najvlastnejšom zmysle môže byť totiž len ako udalosť jeho milosti“¹⁴

¹⁰ Por. A.-J. Beňo, *II. vatikánsky koncil 1962 – 1965*, Nitra, Rodina 1992, s. 17.

¹¹ L.-X. Dufour, (zred.) *Slovník biblickej teológie*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1990, s.1239 – 1240.

¹² P. Felici, *Koncilom oživovat' život*, Bardejov, Bens 2000, s. 7.

¹³ Por. W. Słomka, Świątość. In: M. Rusecki, (red.): *Leksykon teologii fundamentalnej*, Lublin-Kraków: Wydawnictwo „M” 2002, s. 1205-1208.

¹⁴ K. Rahner, H. Vorgrimler, *Teologický slovník*, Praha: Zvon 1996, s. 325.

Slovo *svätý* sa v absolútnom používaní v Starom Zákone vyskytovalo len výnimočne; bolo vyhradené **pre vyvolených eschatologických čias**.¹⁵ „Svätosť človeka je podľa katolíckeho učenia dôsledkom jeho osprevedlivenia a milosti posväcujúcej a je v podstate účasťou na svätosti Boha, lebo je vlastne nadprirodzenou milosťou, totiž sebazdieľaním svojej podstaty svätého Boha človeku... Svätosť človeka je absolútne odovzdanie sa Bohu večného života, aký je sám v sebe“¹⁶ V Novom Zákone ono označovalo kresťanov. Najprv členov prvotného spoločenstva v Jeruzaleme... Ved' Duchom Svätým má kresťan skutočne **účasť na samotnej Božej svätosti**. „Svätosť Boha sa v Písme nazýva vlastnosť jeho podstaty, ktorá je ním samým zjavená a preukazovaná v dejinách zjavenia. Znamená, že vo svojom svätom majestáte a vo svojom prevznešenom živote je nekonečne vznešený oproti všetkému čo nie je Boh. Vo svojej zľutujúcej sa láske sa skláňa k človeku, aby mu odpustil viny a zahrnul ho do svojho vlastníctva. Obidva tieto základné rysy starozákonného zjavenia Boha zachováva Nový zákon, keď ich súčasne ukazuje ako Otca Ježiša Krista a súčasne nášho Otca a vyznáva ho ako Pána nepochopiteľnej a mocnej vôle“¹⁷

Kresťania tvoria opravdivý **„vyvolený rod, kráľovské kňazstvo, svätý národ, ľud určený na vlastníctvo**.“ (1Pt 2,9; Ef 2,21) Napokon svätosť kresťanov, ktorá pochádza z vyvolenia (porov. Rim 1, 7; 1 Kor 1, 2), vyžaduje od nich rozchod s hriechom a s pohanskými mravmi (1Sol 4,3): oni majú konať **podľa svätosti**, ktorá pochádza od Boha, a nie podľa telesnej múdrosti¹⁸ (porov. 2 Kor 1, 12; porov. 1Kor 6,9; Ef 4,30-5,1; Tit 3,4-7; Rim 6,19)¹⁹ „Svätosť Cirkvi je podľa katolíckej teológie jedným z jej podstatných znakov, podľa ktorých Cirkev možno spoznať ako Cirkev, ktorú Ježiš chcel v Duchu. Uznávanie svätosti Cirkvi je staršie ako jednotlivé vyznania viery, určuje už spôsob jednania apoštolov voči hriešnikom v prvotných spoločenstvách“²⁰ Paschálne udalosti viedli k obnovenému zhromaždeniu Ježišových učeníkov, kde rozhodujúcim momentom bola skúsenosť učeníkov zo stretnutia so Zmŕtvychvstalým. Ved' pojmy **svätí a Cirkev** sa používali najprv v Jeruzaleme, ale neskôr boli grécky hovoriacimi Židmi prenesené do vznikajúcich helenistických misijných obcí. V neskoršom období sa používali pre novú Cirkev, ktorá sa skladala zo Židov i neobrezaných. Vychádza sa najmä z Pavlovej formulácie: „Už niet Žida ani Gréka, niet otroka ani slobodného,

¹⁵ Por. A. Adamiak, Świeccy: w: M. Rusecki (red.): *Leksykon teologii fundamentalnej*, Lublin-Kraków: Wydawnictwo „M“ 2002, s. 1202-1205.

¹⁶ K. Rahner, H. Vorgrimler, *Teologický slovník*, Praha, Zvon 1996, s. 324.

¹⁷ Por. K. Rahner, H. Vorgrimler, *Teologický slovník*, Praha, Zvon 1996, s. 323-324.

¹⁸ Por. J. Krasieński, Świętość Kościoła. In: M. Rusecki, (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Lublin-Kraków, Wydawnictwo „M“ 2002, s. 1213-1217.

¹⁹ L.-X. Dufour, (zred.), *Slovník biblickej teológie*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1990, s.1247

²⁰ K. Rahner, H. Vorgrimler, *Teologický slovník*, Praha, Zvon 1996, s. 324.

niet muža a ženy, lebo vy všetci ste jeden v Kristovi Ježišovi. A keď ste Kristovi, ste Abrahámovým potomstvom a podľa prísľúbenia dedičmi. (Gal 3, 2)

„Plody hlbokej viery možno poznať u svätcov. Zdá sa, že sú živými poukazmi na to, čo vytrvale pôsobiaci Boh môže spôsobiť vo veriacom človeku. Je pre nás povzbudením vidieť, ako v nich Boh učinil zázraky, zázraky dobroty, vernosti, nezištnosti, nevinnosti, radosti a pokoja. V rezonancii týchto slov napísal kedysi francúzsky spisovateľ León Bloy – Skutočne šťastní sú len svätí. Je biedou nášho života, že všetci nie sme svätí. Najskvelejším príkladom bezvýhradného, dôverujúceho odovzdania sa Božej vôli je Mária, Matka nášho Pána“²¹

Pri sledovaní tém tohto sympózia si možno všimnúť, že takmer všetky sú usporiadané metodologicky tak, že vychádzajú zo svätosti toho, ktorý je Svätosť sama, a až tak sú svätí, ktorí majú **participáciu na jeho Božej svätosti**, len téma tohto príspevku je v nadpise v obrátenom garde, ale ide zrejme len o technickú nepresnosť. Úmysly otcov koncilu a dokumenty DVK ostávajú v tejto postupnosti, ktorá ma svoje opodstatnenie vo vyššie citovaných zdrojov a autorít²²

2. Povolání k svedectvu

Apoštolí dostali vo veľkom misijnom príkaze ísť a učiť všetky národy a naučiť ich zachovávať všetko, čo im Ježiš prikázal s prísľubom, že zostáva s nimi až do skončenia sveta (porov. Mt 28,19-20). Slávili liturgiu na jeho pamiatku a z nej čerpali posilu k poslaniu svedčiť o jeho prítomnosti **k martýriu-svedectvu o svojom Pánovi**. Boli povolaní ísť v mene Pánovom. Z tejto paschálnej udalosti mladá Cirkev žila a bola živo presvedčená, že „Boh, ktorý skrze slovo všetko tvorí (porov. Jn 1,3) a udržuje, poskytuje ľuďom neprestajné **svedectvo o sebe** už vo stvorených veciach (porov. Rim 1,19-20); no, chcúc sprístupniť aj cestu nadprirodzeného spasenia, hneď na počiatku zjavil seba samého prarodičom.“(DV 3) Ježiš v slávených veľkonočných bol medzi nimi prítomný v daroch vykúpenia, tak ako im garantoval: „On, ktorého kto vidí; vidí aj Otca (porov. Jn 14, 9) celou svojou prítomnosťou a svojím zjavom, slovami a skutkami, znameniami a zázrakmi, najmä však svojou smrťou a slávnym zmŕtvychvstaním, a napokon zoslaním Ducha pravdy, uskutočňuje a tým aj završuje zjavenie a **potvrďuje ho Božím svedectvom**,

²¹ K.-H. Peschke, *Křesťanská etika*, Praha, Vyšehrad 1999, s. 51.

²² Por. K. Rahner, *Všeobecný úvod*. In: *Dokumenty II.vatikánskeho koncilu*, Praha: Zvon 1995, s. 9-11

totiž že Boh je medzi nami, aby nás oslobodil z tmy hriechu a smrti a aby nás vzkriesil k večnému životu“(DV 4).²³

Účinnosť pôsobnosti Božieho slova sa môže „prejavovať **príkladom života a svedectvom slova nového človeka**, ktorého si obliekli krstom, a moc Ducha Svätého, ktorý ich utvrdil pri birmovke, aby tak ostatní, vidiac ich dobré skutky, zvelebovali Otca a dôkladnejšie pochopili pravý zmysel ľudského života a všeobecnú spolupatričnosť ľudskej pospolitosti.“(AG 11) Všetci musia pamätať a v sebe oživovať, „že svojím každodenným životom a svojou starostlivosťou **predstavujú svetu tvár Cirkvi**, podľa ktorej ľudia súdia o účinnosti a pravdivosti kresťanskej blahozvesti“(GS 43)²⁴ Pripomína nám to život mladej Cirkvi, o ktorej koncil hovorí, že: „účasť na samom spasiteľnom poslaní Cirkvi“ dostávame cez iniciačné sviatosti. „**Krstom a birmovaním** sám Pán určuje všetkých na tento apoštolát. Sviatosti, najmä presvätá Eucharistia, udeľujú a živia lásku k Bohu a ľuďom, ktorá je dušou všetkého apoštolátu. **Laici sú však povolaní** najmä na to, aby zabezpečili prítomnosť a účinkovanie Cirkvi na tých miestach a v tých okolnostiach, kde sa ona môže stať soľou zeme jedine ich prostredníctvom. A tak každý laik, práve vďaka darom, ktorých sa mu dostalo, je svedkom a zároveň **živým nástrojom** poslania samej Cirkvi »*podľa miery, akou nás obdaroval Kristus*«. (Ef 4,7) (LG 33) Rovnako sa vyžaduje svedectvo kresťanskej spoločnosti: „podľa povolania, ktorého sa im dostalo, a plnia **kňazské, prorocké a kráľovské poslanie**, ktorým ich poveril Boh. Takým spôsobom kresťanská pospolitosť stáva sa znamením prítomnosti Božej vo svete“²⁵

V eucharistickej obete prechádza totiž neprestajne spolu s Kristom k Otcovi; starostlivo živená slovom Božím vydáva svedectvo o Kristovi a napokon **žije v láske** a prekypuje apoštolskou horlivosťou“(AG 15)²⁶ Žiť v láske je príležitosťou na otvorenosť, pomoc a službu núdzným a chudobným vo svete, aby sa vytvárali predpoklady: „pre obrátenie duší, pretože Boh na naše modlitby posielal robotníkov do svojej žatvy, **otvára srdcia nekresťanov**, aby

²³ Por. J. Jurko, *Druhý vatikánsky koncil a Slovensko*, Bardejov: Bens 1999, s. 147-150. Por. A. Jankowski, Wprowadzenie do Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*. Poznań: Pallottinum 2002, s. 341-349. Por. G.-F. Svidercoschi, G.-F., *Sobór, który trwa*, Kraków, Wydawnictwo „M” 2003, s. 54-59.

²⁴ Por. S. Polčin, Všeobecný úvod. In: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Rím: SÚSCM 1968, s. 42-50. Por. M. Florczyk-Misztal, Wprowadzenie do Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*. Poznań: Pallottinum 2002, s. 511-525. Por. A. Michalik, *Odkryć sobór*. Tarnów, Biblos 2006, s. 69-75.

²⁵ Por. J. Jurko, *Druhý vatikánsky koncil a Slovensko*, Bardejov, Bens 1999, s. 184-195.

²⁶ Por. T. Chodzidło, Wprowadzenie do Dekretu o działalności misyjnej Kościoła. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 1967, s. 429-435.

počúvali evanjelium a zúrodňuje v ich dušiach slovo spásy. Ba tieto inštitúty sa vyzývajú, aby zakladali svoje domy v misijných územiach - ako to mnohé už spravili - aby tam svojím životom, prispôbeným pravým náboženským tradíciám tých národov, vydávali skvelé svedectvo medzi nekresťanmi o **Božej velebnosti a láske** a o jednote v Kristovi“(AG 40)²⁷ Vedení k oslave Boha a k službe lásky ku konkrétnym bližným je tu namieste úloha tých, ktorí majú: „povinnosti učiť, farári majú kázať slovo Božie všetkým veriacim, aby pevní vo viere, nádeji a láske vzrastali v Kristovi a kresťanská pospolitosť podávala **svedectvo lásky**, ako to odporúčal Pán“(CHD 30)²⁸ Upevňovaní v Božských čnostiach a zakorenení v Kristovej prítomnosti a stálej pôsobnosti: „Cirkev vždy verila, že **Apoštoli a Kristovi mučeníci**, ktorí preliatím vlastnej krvi podali **najvyššie svedectvo viery a lásky**, sú s nami užšie spojení v Kristu, a preto ich zvlášť vrúcne uctievala spolu s **blahoslavenou Pannou Máriou a svätými** anjelmi a nábožne vzývala pomoc ich orodovania. K týmto sa čoskoro pridružili ďalší, čo vernejšie nasledovali Krista v panenstve a chudobe, a napokon aj iní, ktorých odporúčali nábožnosti a nasledovaniu veriacich vynikajúce kresťanské čnosti a božské charizmy.“ (LG 50)

Cirkev prináša **svedectvo nádeje** svetu, ktorý je zmietaný rôznymi bolesťami a trápeniami a preto: „Všetci kresťania majú právo na kresťanskú výchovu, pretože sa z vody a Ducha Svätého stali **novým stvorením** a nazývajú sa i sú deťmi Božími. Kresťanská výchova sa neusiluje jedine o tú zrelosť ľudskej osobnosti, o ktorej práve bola reč, ale sa snaží najmä o to, aby pokrstení, keď sa postupne zasnávajú do tajomstva spásy, si boli čím ďalej tým viac vedomí daru viery, ktorého sa im dostalo; **aby sa naučili klaňať Bohu Otcu v duchu a pravde** (porov. Jn 4,23), zvlášť liturgickými úkonmi, a sa priúčali správať vo svojom živote spravodlivo a naozaj sväto **ako noví ľudia** (porov. Ef 4,22-24), a tak dospeli v zrelého muža, k miere plného vzrastu Kristovho (porov. Ef 4,13) a sa pričínili o rast tajomného Tela. Okrem toho, vedomí svojho povolania, **majú sa učiť vydávať svedectvo** o nádeji, ktorú nosia v sebe (porov. 1Pr 3,15) a napomáhať stvárňovať svet v kresťanskom zmysle, v ktorom by **prirodzené hodnoty** so zreteľom na Kristom vykúpeného človeka chápanom v jeho celosti boli **na osoh celej spoločnosti**.(porov. GE 2)²⁹

²⁷ Por. K. Rahner, Všeobecný úvod. In: *Dokumenty II. vatikánskeho koncilu*, Praha, Zvon 1995, s.19-23.

²⁸ Por. H. Muszyński, Wprowadzenie do Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 2002, s. 211-325.

²⁹ Por. S. Polčín, Úvod. In: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Rím, SÚSCM 1970, s. 281-282. Por. J. Augustyn, Wprowadzenie do Deklaracji o wychowawaniu chrześcijańskim. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 2002, s. 305-313.

Veľa tu zmôže **svedectvo rodiny**, lebo: „Laici majú svoje svedectvo rozvíjať najmä: „**vo vlastnej katolíckej rodine**, aby svojím životom vydávala vernejšie a jasnejšie svedectvo o učení a ustanoveniach, ktoré prostredníctvom apoštolov predložil Kristus.“(UR 4) **Vzájomná láska a obeta**: „samých manželov, ...nech ich spája tá istá ľúboť, jednomyselnosť a **vzájomná svätosť**, aby nasledujúc Krista, pôvodcu života, stali sa v radoostiach a obetiach svojho povolania svojou vernou láskou **svedkami tajomstva tej lásky**, ktorú Pán zjavil svetu svojou smrťou a svojím vzkriesením“(GS 52)³⁰ Aby mohli kresťanské rodiny splňať svoje poslanie a byť na osoh spoločnosti, ktorá bývala poznačená demoralizačnými tendenciami, preto: „ má zrejme veľký význam ten životný stav, ktorý sa posväčuje osobitnou sviatosťou, to jest **manželský a rodinný život**. To je výborná škola a prax laického apoštolátu, kde kresťanské náboženstvo preniká celý spôsob života a ho čoraz viac stvára. Manželia majú tu osobitné povolanie, aby si boli navzájom, ako aj **deťom svedkami viery a lásky Kristovej**. Kresťanská rodina mohutne ohlasuje súčasné čnosti kráľovstva Božieho, ako aj nádej na blažený život. A tak **svojím príkladom a svedectvom** usvedčuje svet z hriechu a osvecuje tých, čo hľadajú pravdu.“ (LG 35),**Kresťanskí manželia a rodičia** majú zas ísť svojou vlastnou cestou vo vernej láske, navzájom sa udržiavať cez celý život v milosti a vychovávať potomstvo, ktoré láskyplne prijali od Boha, v kresťanskej náuke a evanjelioých čnostiach. Takýmto spôsobom slúžia všetkým za príklad neúnavnej a šľachetnej lásky, **budujú bratské spoločenstvo v láske a sú svedkami** a spolupracovníkmi plodnosti Matky Cirkvi, na znak účasti na tej láske, ktorou si Kristus zamiloval svoju Nevestu, takže seba samého vydal v obeť za ňu“ (LG 41)³¹

3. Povolanie k svätosti v hlavnom dokumente DVK

V prvotných časoch Cirkvi z liturgie, kde sa slávil Božie tajomstvo, vyvieral zdroj Božích milosti a darov, ktoré sa realizovali v svedectve prítomne pôsobiaceho Pána. On bol ten, ktorý v účastníkoch zostával a bol silou ich poslania ísť v Božom, jeho mene. Títo účastníci svedčili, ale aj pomáhali a slúžili núdzným a praktizovali **diakóniu** voči svetu. Išlo o napĺňanie prikázania lásky podľa identifikácie Ježiša s núdznými a potrebnými: „*Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili.*“ (Mt 25, 40) Vydávaniu svedectva Ježišovi Kristovi a službe lásky sa v

³⁰ Por. J. Majka, Wprowadzenie do Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań. Pallottinum 1967, s. 521-536. Por. A. Michalik, *Odkryć sobór*, Tarnów, Biblos 2006, s. 85-86.

³¹ Por. J. Jurko, *Druhý vatikánsky koncil a Slovensko*, Bardejov, Bens 1999, s. 170-173.

dokumente DVK **Lumen gentium** zaoberá piata kapitola s názvom **O všeobecnom povolaní k svätosti v Cirkvi** a má štyri články (LG 39, 40, 41, 42)³²

Veríme, že Cirkev je nepominuteľne svätá a svoju svätosť dostala od Krista, ktorý sa s Otcom a Duchom Svätým zvelebuje ako „**jediný Svätý**“. Kristus si zamiloval Cirkev ako svoju nevestu a seba samého vydal za ňu, aby ju posvätil (porov. Ef 5,25-26) na slávu Božiu. V Kristovi sú **všetci povolaní k svätosti**, ako hovorí Pavol: „*Boh chce vaše posvätenie!*“ (1Sol 4,3; porov. Ef 1,4) Svätosť Cirkvi sa neprestajne prejavuje a má prejavovať v ovocí milosti, ktoré Duch Svätý prináša vo veriacich; nachádza mnohotvárne zvýraznenie u jednotlivcov, čo smerujú k dokonalej láske, taktiež v praktizovaní evanjeliových rad(porov. LG 39)³³

Ježiš vzor každej dokonalosti, hlásal **pre človeka** v každom postavení **svätosť života** výzvou: „*Vy teda buďte dokonalí, ako je dokonalý váš nebeský Otec.* (Mt 5,48) Všetkým poslal Ducha Svätého, aby milovali Boha z celého srdca, z celej duše, zo všetkej mysle a zo všetkej sily svojej (porov. Mk 12,30), a aby sa milovali navzájom, ako ich miloval Kristus (porov. Jn 13,34; 15,12). Kristovi nasledovníci od Boha povolaní a v Pánu Ježišovi ospravedlnení, z jeho vôle a milosti, stali sa krstom viery naozaj **deťmi Božími** a tým sa vskutku stali svätými. Pavol apoštol ich napomína, aby **žili „ako sa patrí na svätých“** (Ef 5,3) a osvojili si „*ako Boží vyvolenci, svätí a milovaní, hlboké milosrdenstvo, láskavosť, pokoru, miernosť a trpezlivosť*“ (Kol 3,12), a tak prinášali **ovocie Ducha vo svätosti** (porov. Gal 5,22; Rim 6,22). Keďže sa však všetci v mnohom prehrešujeme (porov. Jak 3,2), neprestajne potrebujeme Božie milosrdenstvo a musíme sa každodenne modliť: „*a odpusť nám naše viny*“ (Mt 6,12)³⁴

Všetci v Krista veriaci sú v každom stave a postavení povolaní k plnosti kresťanského života a k dokonalosti v láske; a **táto svätosť** vedie k ľudskejšiemu životu. Nech sa veriaci zasvätia sláve Božej a službe blížneho a svätosť ľudu Božieho dozreje v hojné ovocie, ako to dokazujú cirkevné dejiny životmi toľkých **svätých** (porov. LG 40)³⁵

³² Por. S. Polčín. Všeobecný úvod. In: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Rím, SÚSCM, s. 60.

³³ Por. E.Ozorowski, Wprowadzenie do Konstytucji dogmatycznej o Kościele. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 2002, s. 102. Por. A. Michalik, *Odkryté sobór*, Tarnów, Biblos 2006, s. 55-60.

³⁴ Por. J. Jurko, *Druhý vatikánsky koncil a Slovensko*, Bardejov, Běns 1999, s. 179-184.

³⁵ Por. E. Florkowski, Wprowadzenie do Konstytucji dogmatycznej o Kościele. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 1967, s. 99-100. Por. A. Michalik, A.: *Odkryté sobór*, Tarnów, Biblos 2006, s. 64-68

Svätosť majú pestovať všetci, čo sa dajú viesť Duchom Božím, poslúchajú hlas Otcov a klaňajú sa Bohu Otcu v duchu a pravde, nasledujúc Krista. Každý má podľa jemu daných darov a schopností napredovať na ceste živej viery, ktorá vzbudzuje nádej a je činná v láske. **Biskupi** Kristovho stáda majú horlivo, ponížene a mužne podľa Krista konať službu a povzbudzovať na ceste k svätosti všestrannou starostlivosťou a službou pastorálnej lásky k dušiam. **Kňazi** majú účasť na milosti služby skrze Krista a môžu rásť v láske k Bohu a blížnemu každodenným vykonávaním svojho úradu. Nech všetkým dávajú živé svedectvo o Bohu a nech sú si vedomí, čo konajú, a nech nasledujú to, čoho sú vysluhovateľmi, aby napredovali na ceste k väčšej svätosti. **Diakoni** sú v službách tajomstiev Krista a Cirkvi- majú sa uchovať od každej poškvرنy. páčiť sa Bohu a usilovať sa pred ľuďmi o všetko dobré. (porov. *1Tim* 3,8-10 a 12-13) **Klerici**, ktorých si povolal Boh sú povinní uspošobiť si mysle a srdcia, aby boli vytrvalí v modlitbe a boli horliví v láske, konajúc všetko na česť a slávu Božiu. K týmto sa pridružujú laici, ktorí sa úplne chcú venovať apoštolskej činnosti³⁶

Manželia a rodičia majú zas ísť svojou vlastnou cestou a slúžia v láske a sú svedkami. Oni môžu byť na osoh svätosti a činnosti Cirkvi. Tí zas, čo musia často tvrdo pracovať, majú sa zdokonaľovať skutkami ľudskosti, pomáhať spoluobčanom, pracovať na zošľachtovaní celej spoločnosti každodennou prácou a napredujú vo svätosti, a to aj v apoštolskej svätosti³⁷ Všetci v Krista veriaci budú **deň čo deň vzrastať vo svätosti** vo svojich životných podmienkach, povinnostiach a okolnostiach, prejavujúc všetkým v samej časnej službe lásku, ktorú Boh miluje svet³⁸ (porov. *LG* 41).

„Boh je láska, a kto ostáva v láske, ostáva v Bohu a Boh ostáva v ňom. (*1Jn* 4,16) **Boh rozlieva lásku** v našich srdciach skrze Ducha Svätého, ktorý je nám daný (porov. *Rim* 5,5); teda prvým a najpotrebnejším darom je láska, ktorou milujeme Boha nadovšetko a blížneho kvôli nemu. Láska totiž ako spojivo dokonalosti a splnenie zákona (porov. *Kol* 3,14; *Rim* 13,10) usmerňuje **prostriedky posväcovania**, privádza k cieľu, aby Kristov učeník sa vyznačoval láskou k Bohu a k blížnemu³⁹

Niektorí kresťania boli povolani a vždy budú povolani **vydať najvyššie svedectvo** lásky pred všetkými, najmä pred prenasledovateľmi. **Mučeníctvo**, ktorým sa učeník stáva podobným Majstrovi, Cirkev pokladá za

³⁶ Por. A. Suski, Wprowadzenie do Dekretu o formacji kapłańskiej. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 2002, s. 279-287.

³⁷ Por. O.-H. Pesch, *Druhý vatikánsky koncil 1962-1965*, Praha, Vyšehrad 1996, s. 323.

³⁸ Por. K. Wojtyła, *Pri základoch obnovy*, Trnava, Vydavateľstvo Trnavskej univerzity 2003, s.96 – 97

³⁹ Por. J. Jurko, *O dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu*, Bardejov: Bens 2000, s. 52.

výnimočný dar a najvyšší dôkaz lásky. Osobitným spôsobom sa napomáha svätosť Cirkvi aj rozmanitými radami, ktoré Pán odporúča v evanjeliu zachovávať svojim učeníkom, aby sa ľahšie s nerozdvojeným srdcom (porov. *1Kor 7,32.34*) zasvätili jedine Bohu v **panenstve alebo celibáte**⁴⁰. Všetci v Krista veriaci sú teda pozvaní, ba povinní **usilovať sa o svätosť a dokonalosť**, ako napomína Apoštol: „*Tí, čo užívajú tento svet, akoby ho neužívali, lebo tvárnosť tohto sveta sa pomíňa*“ (*1Kor 7,31*)⁴¹ (porov. *LG 42*).

4. Eschatologické perspektívy DVK

Napĺňanie prikázania lásky k Bohu a blížnemu, ktoré je realizované cez slávenú liturgiu a smeruje v povolání poslaných k svedectva, martýrie a diakónie vytvára interakciu vzťahov nielen v pozemskom putovaní, ale aj v perspektíve **komúnie** so spoločenstvom, ktoré už slávi nebeskú liturgiu. Všetko sa deje a vytvára so zameraním na novú zem a nové nebesia.

Koncil vo svojich dokumentoch si stále uvedomuje, že: „Cirkev, do ktorej povoláva Ježiš Kristus a v ktorej nadobúdame svätosť, **bude dovŕšená až v nebeskej sláve**, keď nadíde čas obnovy všetkých vecí (porov. *Sk 3,21*) a spolu s ľudským pokolením sa v Kristu dokonale prerodí aj celý svet, ktorý je veľmi úzko spätý s človekom a skrze neho dosahuje svoj cieľ. (porov. *Ef 1,10; Kol 1,20; 2Pt 3,10-13*) Kristus ustanovil **Cirkev ako všeobecnú sviatosť spásy**, aby privádzal ľudí do Cirkvi a aby ich urobil účastnými svojho slávneho života. Prislúbená obnova, ktorú očakávame skrze neho napreduje v Cirkvi kým v nádeji na budúce dobrá dokončujeme dielo a pracujeme na našej spásy. (porov. *Flp 2,12*) Nás už teda zastihla posledná fáza vekov (porov. *1Kor 10,11*); lebo Cirkev sa vyznačuje už na tejto zemi opravdivou, i keď ešte nedokonalou **svätosťou**. Avšak kým nebudú **nové nebesá a nová zem**, na ktorých prebýva spravodlivosť (porov. *2Pt 3,13*), putujúca Cirkev doposiaľ vzdychá a zvíja sa v bolestiach a očakáva zjavenie Božích detí (porov. *Rim 8,19.22*)⁴²

A tak „*kým sme doma v tele, sme vzdialení od Pána*“ (*2Kor 5,6*), túžime byť s Kristom (porov. *Flp 1,23*) a chceme sa **vo všetkom páčiť Pánovi**. (porov. *2Kor 5,9*) Súdiac teda, „*že utrpenia tohto času nie sú hodný porovnávaní s budúcou slávou, ktorá sa na nás má zjaviť*“ (*Rim 8,18*; porov. *2Tim 2,11-12*), **pevní vo viere** očakávame splnenie „*blahoslavenej nádeje a príchodu slávy veľkého Boha a nášho Spasiteľa Ježiša Krista*“ (*Tit 2,13*) a príde

⁴⁰ Por. O.-H. Pesch, *Druhý vatikánsky koncil 1962-1965*, Praha, Vyšehrad 1996, s. 146-147

⁴¹ Por. Vragaš, Š.: *Druhý vatikánsky koncil a vieroučná konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium*. In: *Duchovný pastier*, Roč. LXXXIII. č. 9/2002, s. 437.

⁴² Por. Jurko, *O dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu*, Bardejov : Bens 2000, s. 51-54.

zas sú už **oslávení a vidia** „jasne samého Trojjediného Boha tak, ako je“ Všetci, čo sú Kristovi a majú jeho Ducha, tvoria jedinú Cirkev a sú navzájom spojení v Ňom (porov. *Ef* 4,16). Tí, čo sú už v nebi, vzhľadom na svoje dôvernejšie spojenie s Kristom väčšmi posilňujú celú Cirkev **vo svätosti a skrze Neho s Ním a v Ňom** neprestajne orodujú za nás u Otca. Naša krehkosť má teda veľkú oporu v ich bratskej starostlivosti⁴⁴. (porov. *LG* 49)

Putujúca Cirkev veľmi dobre pochopila toto spoločenstvo celého tajomného Tela Ježiša Krista a hneď uctievala pamiatku zosnulých; a keďže „*je svätá a spasiteľná myšlienka modliť sa za mŕtvych, aby boli zbavení hriechov.*“ (2*Mak* 12,46), obetovala za nich aj svoje orodovania. Cirkev vždy verila, že **Apoštolí a Kristovi mučeníci**, ktorí preliatím vlastnej krvi podali **najvyššie svedectvo viery a lásky**, sú s nami užšie spojení v Kristu, a preto ich zvlášť vrúčne uctievala spolu s **blahoslavenou Pannou Máriou** a svätými anjelmi a nábožne vzývala pomoc ich orodovania. K týmto sa pridružili ďalší, čo vernejšie nasledovali Krista v panenstve a chudobe pre ich kajúce kresťanské čnosti a božské charizmy⁴⁵

Pri pozorovaní života tých, čo verne nasledovali Krista, dostáva sa nám nového povzbudenia, **aby sme hľadali budúce miesto** (porov. *Hebr* 13,14 a 11,10) a zároveň sa učíme poznávať bezpečnú cestu, ktorou môžeme dôjsť k dokonalej jednote s Kristom, t.j. k svätosti⁴⁶ V živote tých, čo sa dokonalejšie **premieňajú na obraz Kristov** (porov. 2*Kor* 3,18), Boh živo zjavuje svoju prítomnosť a svoju tvár ľuďom⁴⁷

Pamiatku svätých si neuctievame iba pre ich príklad, ale ešte viac, aby sa v Duchu utužila jednota celej Cirkvi uplatňovaním bratskej lásky (porov. *Ef* 4,1-6). Spoločenstvo so svätými nás spája s Kristom a preto sa nanajvýš patrí, aby sme mali v oblúbe týchto priateľov a spoluedičov Ježiša Krista, pretože **On je „koruna všetkých svätých“**; a skrze neho smeruje k Bohu, ktorý je podivný vo svojich svätých a v nich sa oslavuje. Naša jednota s nebeskou Cirkvou sa uskutočňuje v **liturgii**, v ktorej pôsobí prostredníctvom sviatosných znakov sila Ducha Svätého, keď spoločným plesaním slávime chválu Božej velebnosti⁴⁸ Keď slávime eucharistickú obeť, spájame sa s **kultom nebeskej Cirkvi**, uctievajúc si vo svätom spoločenstve predovšetkým pamiatku slávnej

⁴⁴ Por. O.-H. Pesch, *Druhý vatikánsky koncil 1962-1965*, Praha, Vyšehrad 1996, s. 165.

⁴⁵ Por. E. Florkowski, *Wprowadzenie do Konstytucji dogmatycznej o Kościele*. In: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 1967, s. 101-102.

⁴⁶ Por. K. Wojtyła, *Pri základoch obnovy*, Trnava, Vydavateľstvo Trnavskej univerzity 2003, s.94 – 99.

⁴⁷ Por. O.-H. Pesch, *Druhý vatikánsky koncil 1962-1965*, Praha, Vyšehrad 1996, s. 182-183..

⁴⁸ Por. J. Jurko, *O dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu*, Bardejov, Bens 2000, s. 67-69.

Márie, vždy Panny, ale aj svätého Jozefa a blažených apoštolov a mučeníkov a všetkých svätých.(porov. LG 50)

Úctyhodnú vieru našich predkov o životnom spoločenstve s tými, čo sú v **nebeskej sláve**, alebo sa ešte **po smrti očisťujú**, tento svätý cirkevný snem prijíma s veľkou vernosťou a opätovne predkladá ustanovenia posvätného II. nicejského, Florentského a Tridentského koncilu. Nech poučia veriacich, že naše vzťahy k tým, čo sú už v nebi - pod podmienkou, že ich chápeme v plnom svetle viery - vôbec nie sú na ujmu **kultu poklony**, ktorý vzdávame **Bohu Otcu skrze Krista v Duchu**, lež naopak, ešte viac ho obohacujú⁴⁹

My všetci, čo sme deťmi Božími a tvoríme s Kristom jednu rodinu (porov. *Hebr 3,6*), keď sme medzi sebou spojení vo vzájomnej láske a spoločnej **oslave najsvätejšej Trojice**, zodpovedáme najvlastnejšiemu poslaniu Cirkvi a vopred okusujeme účasť na liturgii v nebeskej sláve. **Cirkev svätých** vo zvrchovanej blaženosti v láske **sa bude klaňať Bohu** a „*Baránkovi, ktorý bol zbitý*“ (*Zjv 5,12*), volajúc jediným hlasom: „*Sediacemu na tróne a Baránkovi dobrorečenie a česť, sláva a moc na veky vekov*“ (*Zjv 5,13*).⁵⁰ (porov. LG 51)

5. Výzvy k svätosti v ďalších dokumentoch DVK

V tajomnom Tele Kristovom, v ktorom „*nie všetky údy vykonávajú tú istú činnosť*“ (*Rim 12, 4*), majú dôležité miesto **inštitúty zamerané na kontempláciu**, takže sa ich členovia venujú jedine Bohu v samote a mlčaní, v ustavičnej modlitbe a horlivom pokaní. Týmto spôsobom prinášajú Bohu obetu chvály, **prehojným ovocím svätosti** osvecujú ľud Boží, príkladom ho povzbudzujú a zveľadujú. Sú ozdobou Cirkvi a žriedlom nebeských milostí, ale je potrebné zachovať ich odlúčenosť od sveta, ako aj propria kontemplatívneho života (porov. PC 7).⁵¹

Postupovanie ku svätosti vyviera z prameňa, keďže zdrojom a prvo- počiatkom všetkého apoštolátu Cirkvi je Kristus a apoštolská plodnosť laikov závisí od ich spojenia s Kristom, ako to on sám hovorí: „*Kto ostáva vo mne a ja v ňom, prináša hojne ovocia, lebo bezo mňa nič nemôžete urobiť.*“ (*Jn 15, 5*). **Život spojenia s Kristom** sa udržuje v Cirkvi duchovnými prostriedkami, ktoré sú spoločné všetkým veriaci, najmä činnou účasťou na liturgii. Prostriedky majú laici tak využívať, aby nestrácali svoje životné spojenie s Kristom pri riadnom plnení povinností v bežných životných podmienkach. Po tejto ceste majú laici

⁴⁹ Por. E. Ozorowski, Wprowadzenie do Konstytucji dogmatycznej o Kościele. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekry, deklaracje*, Poznań. Pallottinum 2002, s. 103.

⁵⁰ Por. J. Jurko, *O dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu*, Bardejov, Bens 2000, s. 115-117

⁵¹ Por. Jurko, *O dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu*, Bardejov, Bens 2000, s. 54-56.

napredovať k svätosti s odhodlaným a radostným duchom, usilujúc sa múdro a trpezlivo prekonávať prekážky (porov. AA 4)⁵²

Povolanie ku svätosti je rozmanité, lebo sa v Cirkvi nepoberajú všetci tou istou cestou, predsa **všetci sú povolaní k svätosti** a spravodlivosťou Božou dostali tú istú vieru. (porov. 2 Pt 1,1) (porov. LG 32)

Smerovanie ku svätosti ľudu Božieho, nielenže sa on zhromažďuje z rozličných národov, ale sa aj vnútorne stmeluje z rozmanitých stavov. Jeho členovia sa totiž od seba odlišujú či už **podľa služieb** tým, že niektorí **vykonávajú posvätné úrady** pre dobro svojich bratov, alebo podľa životného stavu a zamerania tým, že viacerí, uberajúc sa užšou cestou k **svätosti v rehol'nom stave**, podnecujú bratov svojím príkladom. (porov. LG 13)

Misijná činnosť vyplýva z hĺbok samej podstaty Cirkvi, ved' šíri jej spasiteľnú vieru, prehĺbuje katolícku jednotu, rozširujúc ju, udržuje sa jej apoštolskosťou, uplatňuje kolegiálny zmysel jej hierarchie a dokazuje, **šíri a napomáha jej svätosť** (porov. AG 6)⁵³

Je potrebné napomáhať združenia, ktoré podľa stanov odobrených príslušnou cirkevnou vrchnosťou **žičia svätosti kňazov** pri vykonávaní ich činnosti schváleným spôsobom života a bratskou pomocou, a tak chcú byť k službám celému kňazskému stavu (porov. PO 8)⁵⁴

Kristus, ktorého Otec posvätil čiže konsekroval a poslal na svet, „*sa obetoval za nás, aby nás vykúpil zo všetkých neprávostí a očistil si nás ako ľud sebe patriaci, horlivý v dobrých skutkoch.*“ (Tit 2,14), a tak skrze umučenie vošiel do svojej slávy. Podobne **kňazi, posvätení pomazaním Ducha Svätého** a vyslaní od Krista sa zasväcujú službe ľudí, a môžu sa **rozvíjať v svätosti**, ktorou ich obdaril Kristus, aby sa stali dokonalými ľuďmi. (porov. PO 12)

A samotná **svätosť kňaza** má zas veľmi veľký vplyv na účinnosť jeho pôsobenia. Milosť Božia môže uskutočňovať dielo spásy aj prostredníctvom nehodných služobníkov, predsa Boh spravidla radšej prejavuje svoje podivuhodné skutky skrze tých, čo sa stali **vnímavejšími na podnety a vedenie Ducha Svätého**, takže pre svoje dôverné spojenie s Kristom a **svätosť života**

⁵² Por. E. Ozorowski, Wprowadzenie do Konstytucji dogmatycznej o Kościele. In: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 2002, s. 99-103.

Por. J. Życiński, Wprowadzenie do Dekretu o apostołstwie świeckich. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 2002, s. 367-376. Por. G.-F. Svideroschi, *Sobór, który trwa*, Kraków, Wydawnictwo „M” 2003, s. 95-102.

⁵³ Por. A. Kmiecik, Wprowadzenie do Dekretu o misyjnej działalności Kościoła. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 2002, s. 425-432. Por. G.-F. Svideroschi, *Sobór, który trwa*, Kraków, Wydawnictwo „M” 2003, s. 114-121.

⁵⁴ Por. J. Jurko, *O dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu*, Bardejov, Bens 2000, s. 104-105.

môžu povedať s Apoštolom: „*Nežijem už ja, ale žije vo mne Kristus*“ (Gal 2, 20) (porov. PO 12)⁵⁵

Cirkevný snem, aby mohol dosiahnuť svoje pastorálne ciele: vnútornú obnovu Cirkvi, šírenie evanjelia po celom svete a dialóg s moderným svetom, naliehavo vyzýva všetkých kňazov, aby uplatňovali Cirkvou odporúčané primerané prostriedky, a tak sa **usilovali o čoraz väčšiu svätosť**, vďaka ktorej sa stanú tým vhodnejšími nástrojmi v službách ľudu Božieho. (porov. PO 12)

Kňazi dosiahnu svätosť svojím spôsobom, svedomitým a neúnavným vykonávaním svojich povinností v Duchu Kristovom. (porov. PO 13)

Tajomstvo **Máriinej svätosti** sa prejavuje v Cirkvi ktorá kontempluje jej tajomnú svätosť, nasleduje jej lásku a verne plní vôľu Otcovu, verne prijíma slovo Božie; lebo kázaním a krstom rodí pre nový a nesmrteľný život dieťky počaté z Ducha Svätého a splodené z Boha. (porov. LG 64) Zvláštna **Máriina svätosť** vzbudila pozornosť u Otcov a ujal zvyk nazývať **Bohorodičku celou svätou** a bez akejkoľvek škvrny hriechu, sľaby nové stvorenie, dielo Ducha Svätého⁵⁶ Keďže bola od prvej chvíle svojho počatia obdarovaná celkom neobyčajnou **krásou svätosti**, zvestujúci anjel podľa Božieho príkazu pozdravil nazaretskú Pannu ako „*milosti plnú*“ (Lk 1, 28); načo ona odpovedala nebeskému poslovi: „*Hľa, služobnica Pána, nech sa mi stane podľa tvojho slova!*“ (Lk 1, 38) (porov. LG 56)⁵⁷

Medzi výročité **sviatky svätých** ročného cyklu Cirkev zaradila aj spomienkové dni **mučeníkov a iných svätých**, ktorí sa stali dokonalými pomocou mnohotvárnej milosti Božej, vzdávajú Bohu v nebi dokonalú chválu a orodujú za nás. Na výročité sviatky svätých Cirkev vlastne ohlasuje veľkonočné tajomstvo: **svätí trpeli spolu s Kristom** a spolu s ním sú oslávení. Veriacim predkladá aj ich príklady, ktoré skrze Krista priťahujú všetkých k Otcovi (porov. SC 104)⁵⁸

Nech sa pozornosť veriacich sústreďuje predovšetkým na **sviatky Pána**, ktorými sa cez rok slávia tajomstvá spásy. Preto nech vlastné oficiá liturgických období dostanú patričné miesto **pred sviatkami svätých**, aby sa náležite pripomenul úplný cyklus tajomstiev spásy. (porov. SC 108) Aby sviatky svätých nemali prevahu nad sviatkami, v ktorých sa pripomínajú vlastné tajomstvá spasenia, viaceré z nich nech sa ponechajú sláviť jednotlivým miestnym cirkvám alebo národom, prípadne rehoľným rodinám a na celú

⁵⁵ Por. S. Polčín, Úvod. In: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Rím, SÚSCM1970, s. 59-60.

⁵⁶ Por. E. Ozorowski, Wprowadzenie do Konstytucji dogmatycznej o Kościele. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 2002, s. 103.

⁵⁷ Por. E. Florkowski, Wprowadzenie do Konstytucji dogmatycznej o Kościele. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 1967, s. 102-104.

⁵⁸ Por. J. Jurko, *O dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu*, Bardejov, Bens 2000, s. 67-74.

Cirkev nech sa rozšíria iba **sviatky tých svätých**, ktorí majú naozaj **univerzálny význam** (porov. SC 111)⁵⁹

6. Svätí zo svätosti dokumentoch DVK

Kristus, Syn Boží, ktorý sa s Otcom a Duchom Svätým zveľbuje ako »jediný Svätý«, si zamiloval Cirkev s ňou svoju nevestu a seba samého v obeť vydal za ňu, aby ju posvätil (porov. Ef. 5, 25-26) a si ju pridružil ako svoje Telo a zahrnul ju darmi Ducha Svätého na slávu Božiu. Preto **v Cirkvi sú všetci povolani k svätosti**, ako hovorí Apoštol: „*Boh chce vaše posvätenie!*“ (1 Sol 4, 3; porov. Ef 1, 4) (LG 39) Kristovi vyznávači sa stali krstom Božími deťmi a účastníkmi Božej prirodzenosti, a tým sa vskutku **stali svätými**. Podľa tejto **svätosti**, ktorej sa im dostalo, majú s pomocou Božou aj **žiť a ju zdokonaľovať**. Apoštol ich napomína, aby žili „*ako sa patrí na svätých*“ (Ef 5, 3) a si osvojili „*ako vyvolení Boží, svätí a milovaní, city milosrdenstva, dobrotivosti, pokory, miernosti a trpezlivosti*“ (Kol 3,12), a tak prinášali **ovocie Ducha vo svätosti**.(porov. Gal 5, 22; Rim 6, 22) (LG 40)

V Cirkvi veriaci spojení s Kristom ako Hlavou a v spoločenstve **so všetkými jeho svätými** majú si uctievať aj »pamiatku predovšetkým slávnej Márie, vždy Panny, rodičky Boha a Pána nášho, Ježiša Krista« (LG 52)⁶⁰

Boh jediný je svätý a posväcovateľ, chcel si vziať za spoločníkov a spolupracovníkov ľudí, ktorí by ponížene pracovali v službách posväcovania. **Kňazov vysviaca Boh** prostredníctvom biskupa, aby sa stali osobitným spôsobom účastníkmi na kňazstve Kristovom a konali **pri posvätných úkonoch** ako služobníci Toho, ktorý skrze svojho Ducha stále pre nás vykonáva svoju kňazskú službu v liturgii. (PO 5)

Keď sa zjaví Kristus a nastane slávne vzkriesenie z mŕtvych, žiara Božia osvieti nebeskú obec a jej svetlom bude Baránok (porov. Zjv 21, 23). Vtedy celá **Cirkev svätých** vo zvrchovanej blaženosti v láske bude sa klaňať Bohu a „*Baránkovi, ktorý bol zabitý*“ (Zjv 5,12), volajúc jediným hlasom: „*Tomu, ktorý sedí na tróne, a Baránkovi dobrorečenie, česť a sláva i sila na veky vekov!*“ (Zjv 5,13-14) (LG 51) Každý prejav našej lásky k svätým je svojou povahou zameraný na Krista a v ňom má svoj cieľ, pretože **Kristus je koruna všetkých svätých**; a skrze neho smeruje k Bohu, ktorý je podivný vo svojich svätých a v nich sa oslavuje. (LG 50)

⁵⁹ Por. S. Czerwik, Wprowadzenie do Konstytucji o liturgii świętej. W: *Sobór watykański II. konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 2002, s. 25-47.

⁶⁰ Por. J. Jurko, *O dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu*, Bardejov, Bens 2000, s. 54-56.

Účasťou na pozemskej liturgii s celým zástupom nebeského vojska spievame hymnu slávy Hospodinovi; uctieваме si **pamiatku svätých** a dúfame mať nejakú účasť na ich spoločenstve; a očakávame Spasiteľa, Pána nášho Ježiša Krista, kým sa nezjaví on, náš život, a vtedy sa zjavíme **aj my s ním v sláve** (SC 8)⁶¹

Svätých si Cirkev uctieva podľa tradície a má v úcte aj ich pravé relikvie a ich obrazy. Ved' sviatky **svätých** hlásajú, aký podivuhodný je Kristus vo svojich služobníkoch a veriacim poskytujú vhodné vzory na nasledovanie. (SC 111)

V tomto liturgickom kulte východní kresťania veľbia prekrásnymi chválospevmi Máriu vždy Pannu, ktorú Efezský všeobecný cirkevný snem slávnostne vyhlásil za **najsvätejšiu Bohorodičku**, aby bol Kristus, súhlasne s Písmom, uznaný v pravom a vlastnom zmysle za Syna Božieho a Syna človeka. A uctieujú si spoločne i **mnohých svätých**; medzi nimi aj Otcov všeobecnej Cirkvi (UR 15)⁶²

Naša jednota s nebeskou Cirkvou sa uskutočňuje naozaj vznešeným spôsobom hlavne v posvätnnej liturgii, v ktorej na nás pôsobí prostredníctvom sviatostných znakov sila Ducha Svätého, keď spoločným plesaním slávime chválu Božej velebnosti a všetci, vykúpení v Kristovej krvi z každého kmeňa a jazyka, ľudu a národa (porov. Zjv 5, 9), zhromaždení v jednu Cirkev, jediným chválospevom **zveľbujeme Trojjediného Boha**. Keď teda slávime eucharistickú obeť, spájame sa v tej najväčšej miere s kultom nebeskej Cirkvi, uctieujúc si vo svätom spoločenstve predovšetkým pamiatku slávnej Márie, vždy Panny, ale aj svätého Jozefa a blažených apoštolov a **mučeníkov a všetkých svätých**. (LG 50)

Nech teda poučujú veriacich, že **pravá úcta k svätým** nespočíva natoľko v množstve vonkajších úkonov, ale skôr vo vrúcnosti našej činnej lásky, ktorou na väčšie dobro naše a Cirkvi hľadáme »v kontakte **so svätými príklad**, v spoločenstve s nimi spolupatričnosť a v orodovaní pomoc«. Z druhej strany nech zas poučia veriacich, že naše vzťahy k tým, čo sú už v nebi pod podmienkou, že ich chápeme v plnom svetle viery - vôbec nie sú na ujmu kultu poklony, ktorý vzdávame Bohu Otcu skrze Krista v Duchu, lež naopak, ešte viac ho obohacujú. (LG 51)

⁶¹ Por. M. Jaworski, Wprowadzenie do Deklaracji o wolności religijnej. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 2002, s. 405-409. Por. G.-F. Svidercoschi, *Sobór, który trwa*, Kraków, Wydawnictwo „M” 2003, s. 1121-129.

⁶² Por. S. Polčín, Úvod. In: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu II*, Rím, SÚSCM 1970, s. 183-184. Por. A. Nossol, Wprowadzenie do Dekretu o ekumenizmie, W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 2002, s. 189-192.

7. Uskutočnenie svätosti z dokumentov DVK v živote Cirkvi

Jednota manželstva, Pánom potvrdená, zreteľne vysvitá aj z rovnakej osobnej dôstojnosti ženy a muža, ktorú treba uznávať vo vzájomnej a úplnej láske. Je však potrebná nevšedná čnosť, aby sa mohli vytrvalo plniť povinnosti tohto kresťanského povolania. Preto manželia, milosťou posilňovaní **viesť svätý život**, horlivo pestujú a modlitbou dosahujú stálosť v láske, veľkodušnosť a ducha obetavosti (GS 49)⁶³

Kňaz z povolania posvätnou mocou, ktorou je obdarený, stvárnjuje a vedie kňazský ľud, prináša v mene Kristovom eucharistickú obeť a predkladá ju Bohu v mene všetkého ľudu. Veriaci zas mocou svojho kráľovského kňazstva spoluúčinkujú na eucharistickej obete a vykonávajú ho prijímaním sviatostí, modlitbami a vzdávaním vďaky. **svectvom svätého života**, sebazapieraním a činorodou láskou (LG 10)⁶⁴

Veriaci majú teda chápať vnútornú podstatu a hodnotu všetkého stvorenstva a jeho určenie na slávu Božiu. Aj svetskou činnosťou majú si navzájom **pomáhať k svätejšiemu životu**, aby duch Kristov prenikol svet, a tak svet účinnejšie dosiahol svoj cieľ v spravodlivosti, láske a pokoji. Pri všestrannom plnení tejto úlohy laici majú prvoradé miesto. (LG 36)

Pán Ježiš, božský Učiteľ a vzor všetkej dokonalosti, hlásal všetkým svojim učeníkom bez rozdielu v každom životnom postavení **svätosť života**, ktorej On sám je pôvodcom a zavŕšením: „*Buďte teda dokonalí, ako je dokonalý aj Otec váš nebeský*“ (Mt 5, 48)⁶⁵

Všetkým totiž poslal Ducha Svätého, aby ich vnútorne pobádal milovať Boha z celého srdca, z celej duše, zo všetkej mysle a zo všetkej sily svojej (porov. Mk 12, 30), a aby sa milovali navzájom, ako ich miloval Kristus (porov. Jn 13, 34; 15,12). Kristovi vyznávači od Boha povolaní a v Pánu Ježišovi ospravedlnení, nie podľa svojich skutkov, ale podľa jeho vôle a milosti sa stali **svätými**. Podľa tejto svätosti, ktorej sa im dostalo, majú s pomocou Božou aj žiť a ju zdokonaľovať. (LG 40)

Privádzajú ich totiž k životnej dokonalosti už samy každodenné posvätné úkony a celé ich účinkovanie, ktoré konajú v spoločenstve s biskupom a s ostatnými kňazmi. A samotná svätosť kňaza má zas veľmi veľký vplyv na účinnosť jeho pôsobenia. Hoci, totiž milosť Božia môže uskutočňovať dielo

⁶³ Por. S. Polčín, Úvod. In: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu I*, Rím, SÚSCM 1970, s. 225-226.

⁶⁴ Por. J. Jurko, *O dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu*, Bardejov, Bens 2000, s. 50-51.

⁶⁵ Por. J. Salij, Wprowadzenie do Dekretu o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 2002, s. 261-263.

spásy aj prostredníctvom nehodných služobníkov, predsa Boh spravidla radšej prejavuje svoje podivuhodné skutky skrze tých, čo sa stali vnímavejšími na podnety a vedenie Ducha Svätého, takže pre svoje dôverné **spojenie s Kristom a svätosť** života môžu povedať s Apoštolom: „*Nežijem už ja, ale žije vo mne Kristus*“ (Gal 2, 20) (PO 12)⁶⁶

Toto obrátenie srdca a túto **svätosť života**, spolu so súkromnými a verejnými modlitbami za jednotu kresťanov treba pokladať za dušu celého ekumenického hnutia. Možno to právom nazvať duchovným ekumenizmom. A katolíci sa často spoločne modliavajú za jednotu Cirkvi, za ktorú sám Spasiteľ vrúcne prosil Otca v predvečer svojej smrti: „*Aby všetci jedno boli*“ (Jn 17, 21) (UR 8)⁶⁷

Dary Ducha sú rozličné. Jedných volá, aby vydávali nepochybné **svedectvo** túžbou po nebeskom príbytku a udržiavali ju živú v ľudskom pokolení, kým druhých povoláva, aby sa **zasvätili pozemskej službe ľudí** a touto svojou činnosťou pripravovali materiálnu postać kráľovstva nebeského.(GS 38)

Cirkev vždy verila, že Apoštoli a Kristovi mučeníci, ktorí preliatím vlastnej krvi podali najvyššie **svedectvo viery a lásky**, sú s nami užšie spojení v Kristu, a preto ich zvlášť vrúcne uctievala spolu s blahoslavenou Pannou Máriou a svätými anjelmi a nábožne vzývala pomoc ich orodovania. K týmto sa čoskoro pridružili ďalší, čo **vernejšie nasledovali Krista** v panenstve a chudobe, a napokon aj iní, ktorých odporúčali nábožnosti a nasledovaniu veriacich vynikajúce kresťanské čnosti a božské charizmy (LG 50)⁶⁸

Cirkev povzbudzuje svojich synov a dcéry, aby s **múdrostou a láskou vydávali** **svedectvo** o viere a kresťanskom živote, nadviažuc dialóg a spoluprácu s vyznávačmi iných náboženstiev, a uznávali, chránili i zveľaďovali duchovné, mravné a spoločensko-kultúrne hodnoty, ktoré sa u nich nachádzajú (NA 2)⁶⁹

Otcovia koncilu podľa výzvy Pericle Feliciho sa usilovali podľa intencii DVK o uskutočnenie učenia o **povolání k svätosti** tým najlepším spôsobom. Nielenže apelovali na aplikáciu podnetov koncilu do života, ale sami predchádzali svoje výzvy svojim životom. Na druhom zasadaní koncilu bol

⁶⁶ Por. S. Nowak, Wprowadzenie do Dekretu o posłudze i życiu prezbiterów. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 2002, s. 475-477

⁶⁷ Por. J. Jurko, *O dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu*, Bardejov, Bens 2000, s. 133-136.

⁶⁸ Por. J. Jurko, *O dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu*, Bardejov, Bens 2000, s. 54-56.

⁶⁹ Por. S. Polčín, Úvod. In: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu II*, Rím, SÚSCM 1970, s. 299-300. Por. B. Dembowski, Wprowadzenie do Deklaracji o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich. W: *Sobór watykański II, konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań, Pallottinum 2002, s. 327-322.

silný apel mnohých otcov koncilu na pápeža Pavla VI., aby zosnulý pápež dobroty **Ján XXIII.** bol vyhlásený za svätého. Až v roku 2000 ho medzi blahoslavených povýšil Ján Pavol II.⁷⁰ Rozbehol sa proces blahorečenia pokračovateľa koncilu, dnes už **Božieho služobníka Pavla VI.** Medzi Božími služobníkmi je zaradený ďalší koncilový otec **Ján Pavol I.**

Medzi štatistickými údajmi, ktoré sa objavovali v médiách po smrti, dnes už Božieho služobníka Jána Pavla II., je v období jeho pontifikátu vyhlásenie **482 svätých a 1 336 blahorečených.** Už na jeho pohrebe tisíce veriacich skandovali: **Santo, subito santo!**“ Hovoriť po smrti populárneho pápeža o jeho vyhlásení za svätého nie je nič neobvyklé. Už deň po smrti Angelo Sodano označil Jána Pavla II. za Veľkého. Nech je svätý!, počuť z Vatikánu príliš nahlas. Tisíce veriacich zaplavili Vatikán listami o zázrakoch, ktoré Ján Pavol II. urobili počas svojho života. Veriaci chcú vidieť svojho obľúbeného pápeža medzi svätými a využívať jeho pomoc. Pápež Benedikt XVI. už 41 dni po jeho smrti oficiálne začal proces blahorečenia, ved' o blahorečení sa neprestalo hovoriť prakticky od jeho smrti. Ak niekto požadoval urýchlenie celého procesu, bol to práve kardinál Jozef Ratzinger, čo je naznačené aj purpurovom mieste jeho príhovoru pri pohrebe Jána Pavla II: **Môžeme si byť istí, že náš milovaný pápež teraz stojí v Božom okne, pozerá na nás a žehná nám.**“ Podľa expertov to bola jasná narážka, že Ján Pavol II. je svätý človek. Podľa médií Ratzinger bol aj iniciátorom listiny, ktorá kolovala medzi kardinálmi a požadovala urýchlenie procesu blahorečenia. Benedikt XVI. nariadil začať proces blahorečenia necelý mesiac po svojom nástupe do úradu⁷¹

Pontifikát Jána Pavla II. média nazvali aj „**továrňou na svätých**“ - ako nijaký iný pápež pred ním blahorečil a svätorečil rekordný počet ľudí z celého sveta. Boží ľud túži, aby bol oficiálne pripojený k dlhému zoznamu tých, ktorých on sám vyniesol na oltár⁷²

Boží služobník Ján Pavol II. dosiahol naplnenie zámerov koncilu a dokumentov DVK, ale napísal nám apoštolský list pri vstupe do nového tisícročia, kde v tretej časti pripomína, že: „neváham v prvom rade povedať, že perspektíva, v ktorej sa má niesť celá pastoračná cesta, je **perspektíva svätosti**....preto treba **znovu objaviť V. kapitolu Lumen gentium**, v celej jej programovej hodnote“⁷³ Pred záverom v poslednom článku svojho apoštolského listu s nadpisom: Vo svetle koncilu pápež nám adresoval tieto myšlienky: „Kolko bohatstva je, drahí bratia a sestry, v smerniciach, ktoré nám

⁷⁰ Por. Ž. Podlejski, *Sol' zeme a svetlo sveta. 6. diel*, Bardejov, Bens 2005, s. 72-80.

⁷¹ Por. M. Zsilleová, Benedikt XVI. chce svätého Jána Pavla II. In: *SME*, Príloha Zahraničie, 14.05.2005, s. 8.

⁷² Por. B. Tancerová, Dlhá cesta na oltár. In: *SME*, Magazín Víkend, 23. 07. 2005, s. 31.

⁷³ Ján Pavol II, *Novo millennio ineunte* 2000, Trnava, SSV 2001. čl. 30.

dal DVK! Preto som v príprave na Veľké jubileum žiadal Cirkev, aby sa skúmala, ako prijala Koncil...Ubiehajúcimi rokmi tieto texty nestrácajú ani svoju hodnotu ani svoj význam... cítim viac ako inokedy povinnosť poukázať **na Koncil ako na veľkú milosť**, z ktorej mala Cirkev v 20. storočí veľký úžitok: ponúkol sa nám totiž **bezpečný kompas**, aby sme sa ním orientovali v začínajúcom sa storočí“⁷⁴

Túžba Pericle Feliciho sa naplňuje zrealizovaním koncilových zámerov v implantovaní v životoch účastníkov koncilu ako koncilových otcov. Tieto semená sú dané nielen pre priamych účastníkov, ale boli ponúknuté pre každého priamo v Cirkvi, ale aj v tých, ktorým členovia Cirkvi môžu priniesť živé svedectvo o ich kvalite a pôsobnosti. S využitím podnetov DVK a pomocou známych i neznámych Božích služobníkov, blahoslavených, svätých a na ich orodovanie nech nám Najsvätejší Boh pomáha k posväcovaniu života a k dosiahnutiu predpokladov celovečnej svätosti.

⁷⁴ Tamže, čl. 57